

કારક અભિસંધાન

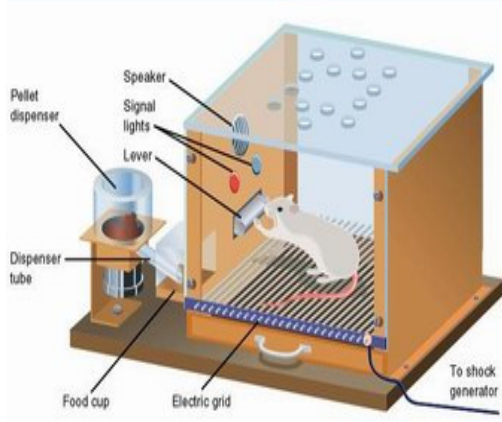
- એફ. સ્કીનર
- ૧૯૦૪ - ૧૯૯૦
- ઉંદર પર પ્રયોગ



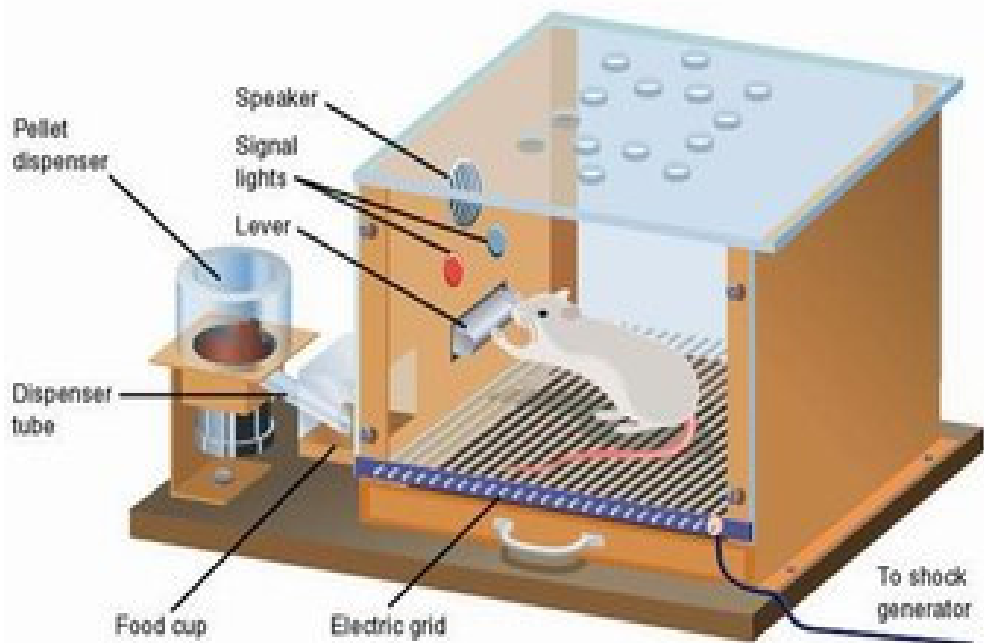
• સ્ક્રીનરના મતે....આપણા વર્તનના નિશ્ચિત ઉદ્દીપકો
મેળવવાનું શક્ય નથી.

તો વર્તન શેને આધારે ઘડાય છે?..... વર્તનને ઘડવું
એટલે કે અધ્યયન માટે મહત્વનું પરિબલ
ક્રિયાનું પરિણામ / પ્રતિપુષ્ટી/બદલો છે

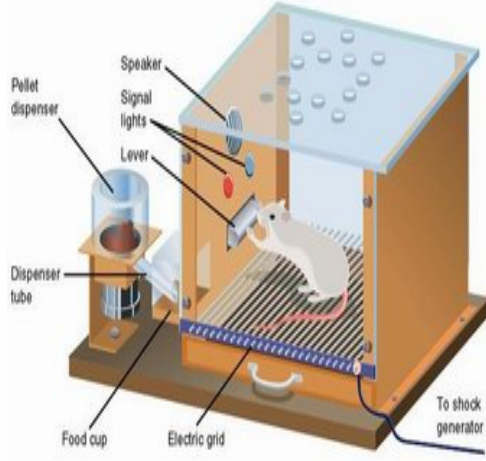
સાધન રચના



- સ્કીનર બોક્સ - operant chambers
- પેટી
- પેટીમાં ઉંદર
- પેટીમાં રાખેલી કળ દબાતાં દિવાલ પરનાં કાણાંમાંથી ખોરાકની ટીકડી પડે



પ્રયોગ રીત



- પેટીમાં ભૂખ્યો ઉંદર
- ખોરાક માટે ફાંફા – દોડાદોડી
- અચાનક પગ કળ પર પડ્યો
- ખોરાકની ટીકડી પડી
- ટીકડી ખાધી
- ફરી ફરવા લાગ્યો – દાળડી પર અચાનક પગ - ટીકડી પડી
- ઘીમે ઘીમે દાંડી દબાવવાની ક્રિયા(વારંવારિતા) વધી.
- છેલ્લે ઇચ્છે ત્યારે દાંડી દબાવીને ખોરાક મેળવતો

અહીં દાંડી દબાવવાની ક્રિયા(પ્રતિચાર)નું ખોરાક (પરિણામ) સાથે અભિસંધાન

કારક અભિસંધાનની વ્યાખ્યા

- પ્રાણીના પ્રતિચાર કે ક્રિયાને બદલાવવા પ્રતિપુષ્ટિ (સુદઢક) સાથે જોડી દેવાની ક્રિયાને કારક અભિસંધાન કહે છે.
- નીચેની બે બાબતો ફલિત થાય
- **સુદઢક (પ્રતિપુષ્ટિ) :** જે વસ્તુ કે પદાર્થ (ધ્યેય) ને લીધે પ્રતિચાર (ક્રિયા)ની વારંવારિતા વધે છે તે વસ્તુ કે પદાર્થ (પરિણામ)ને સુદઢક કહે છે.
- **સુદઢકરણ :** સુદઢકો દ્વારા શીખનાર પ્રાણીના પ્રતિચારની વારંવારિતા કે વેગ વધારવાની ક્રિયાને સુદઢકરણ કહે છે.

સુદહકોના પ્રકાર

૧. હકારાત્મક અને નકારાત્મક સુદહકો
જેની હાજરીથી સફળ પ્રતિચારની વારંવારિતા વધે તે હકારાત્મક સુદહક.
દા.ત. ખોરાક, પાણી, જાતીય સંતોષ
જેને દૂર કરવાથી પ્રતિચારની વારંવારિતા વધે. તે નકારાત્મક સુદહક.
દા.ત. તીવ્ર પ્રકાશ, તીવ્ર ઠંડીવધુતનો આંચકો
૨. પ્રાથમિક અને દ્વિતીય સુદહકો
બ્રુવનની મૂળભૂત જરૂરિયાત હોય તે પ્રાથમિક સુદહકો.
દા.ત. ખોરાક, પાણી, જાતીય સંતોષ
જ્યારે પૈસા, પદ, પ્રતિષ્ઠા... કે જેના દ્વારા પ્રાથમિક જરૂરિયાત સંતોષાય છે.
તે દ્વિતીય કક્ષાના સુદહકો

શૈક્ષણિક ફલિતાર્થો

- વર્ગખંડ શિક્ષણમાંશાબ્દિક સુદઢકો.... સરસ, શાબાશ વગેરે
- નોંધપાત્ર સિદ્ધિ મેળવનારને ઇનામ, સર્ટિફિકેટ વગેરે આપીને
- શૈક્ષણિક પ્રવૃત્તિમાં જોડવા માટે સુદઢકોનો ઉપયોગ કરાય
- દશ્ય –શ્રાવ્ય સાધનોનો ઉપયોગ કરીને.
- હળવો ઠપકો –શિક્ષા પણ ક્યારેક સુદઢકરણનું કાર્ય કરે છે.
- અભિક્રમિત અધ્યયનની પ્રચુકિત...એકમને નાના નાના ઢૂકડામાં વિભાજન કરીને.....

નોંધ : સ્કીનરે કબૂતરને લડતાં અને ભેગાં રહેતાં શીખવ્યું

સરકસના પ્રાણીઓને વિવિધ કૌશલ્ય આ રીતે જ...

વિશ્વશાંતિ પણ આ રીતે લાવી શકાય